

Tanyai távlatok

Burány Nándor

Egy agronómus mesélte, hogy diplomavizsgálata után az ösztöndíjazó birtok ki akarta helyezni az egyik igazgatóságra, de ő bizony nem megy abba a dzsungelbe! Így mondta: a dzsungelbe!

Bogaras tanyacsoport, a Zenta-Subotica-i vonalon vasúti megállója van. A megállótól mintegy négy kilométerre azonban új település épült a háború után. Ez tizenhét kilométernyi távolságra van Zentától, közvetlenül a Zenta-Topolya köves út mellett.

A telep lakói a zentai mezőgazdasági kombinát III. igazgatóságának dolgozói. Mintegy 900 hektár földje van az igazgatóságnak, és marhaállománya is 900 körül mozog.

Most 79 házban laknak a telepen, a mögöttünk maradt évtizedben azonban messzebbre nyúltak a házsorok. Eredetileg ugyanis az volt az elgondolás, hogy ide telepítik a környező tanyák lakóit, azért száznál is több ház építését kezdték meg, sokat azonban nem fejeztek be, és később lebontották őket, ugyanis változtak az elgondolások.

Így ez a falu is egy félbemaradt elgondolás képét mutatja. Főleg nincstelen parasztok, néhai béresek költöztek be az új lakásokba, hogy munkájukkal a birtokon keressék meg a kenyeret.

Mégsem tanya ez már, hanem falucska a tanyavilágban: villanyáram van, bolt, hentesüzlet, péküzlet, nagy kultúrotthon, ahol esténként televízió műsort lehet nézni, hetenként egyszer pedig filmet is vetítenek majd, hetenként kétszer kijár az orvos is (ha küldenek autót érte), az ápolónő pedig naponta jár ki az autóbuszon.

Azért persze nem álom és nem is Velenje ez a kis telep.

A köves úti autóbuzsmegállótól a téglázott gyalogút és a köves út is alig vezet túl az igazgatóság épületén, tovább már nem jutott, így állnak

majdnem a szobák padlózásával, a távolabbra eső lakásokban már nem futotta deszkából vagy pénzből.

Ivóvízzel is nagyon rosszul állnak. Egyetlen ártézi kút sincs a telepen, mindenki a maga kútjából iszik, az ápolónő nemrég vizet küldött a kutakból Suboticára, elemzésre, a válasz lesújtó: egy sem egészséges. Más honnan azonban nem ihatnak. Különösen szárazság idején okoz nagy gondot a vízhiány, nem egy udvarban kiszáradt a kút. Megpróbálkoztak már ártézi kút fúrásával, de a vidék fekvése olyan magas, hogy bármilyen mélyre fúrtak is, nem tört fel a víz.

Az egészségügyi munkások nem kisebb gonddal emlegetik a WC-k hiányát. A falu utolsó házaiban nem készítettek WC-ket sem. Ezért azonban állítólag maguk a lakosok is felelősek, mert anyag van a birtokon, csak a munka és szorgalom hiányzik.

A falu utolsó házainak kerítés sem jutott, az utóbbi években azonban erre is adott anyagot a birtok, és a szorgalmasabbak be is kerítették az udvart.

Borbély nincs a telepen, de ennek mintha jó oldala is volna. Az emberek nyiratkozni, az asszonyok, lányok meg frizurát készíttetni bejárnak a városba. A gyümölcsöt is Zentán vásárolják, az összetöttetés jó, rendszerint autóbusszon utaznak Zentára, de sokan kerékpáron.

Van itt még étkezde, iskola és labdarúgópálya is.

Röviden és vázlatosan ennyit a telepről, éppen csak azért, hogy keretül szolgáljon a következőkhöz.

Minket valójában nem a birtok érdekelt, mikor kilátogattunk, elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy nevelődik, milyen körülmények között végzi iskoláit a telepi gyermek, milyen távlatok nyílnak meg előtte, látja-e már ezeket a távlatokat, él-e a lehetőségekkel.

EMBEREK ÉS VISZONYOK

Előbb még mondanék valamit a telep lakóiról, a lakosság összetételéről.

Összesen négyszázhuszan élnek itt: traktoristák, sofőrök, kocsisok, kovácsok, lakatosok, tehenészek, bognárok, kapások és más szakmabeliek. Becséről, Péterrévéről, Csúrogról, Apatinból, Srbobranból, Csantavérről, Kanizsáról, Tornyosról, Trešnjevacról és még ki tudja, honnan nem jöttek, most pedig itt alkotnak egy közösséget.

Nagy részük elemi iskolát végzett, de sokan csak egy-két osztályt fejeztek be, és van két írástudatlan is. Legtöbb családban csak a férfi dolgozik, idénymunka idején azonban, mikor kell a munkás és jól fizet a birtok, gyakran kapát fognak az asszonyok is.

Keresetükkel nem dicsekednek, néha panaszkodnak, hogy a kevésnek is csak a 80 százalékát kapják meg. A különbséget majd az év végi elszámolás után. Ott voltam éppen fizetésosztáskor. Szó nélkül írták alá a jegyzéket és tették zsebre a pénzt. Egy harminc év körüli munkás tizenegyzret kapott, egy idősebb kilencezret keresett, ebből lement 2000 kölcsönre, majdnem annyi a húsz százalékra és alig kapott hatezret.

Egy este 6—7 munkással beszélgettem a fizetésekről, életkörülményekről, lehetőségekről. A fiatalabbak között volt egy-kettő, aki nem nagyon lát különbséget a mai és a háború előtti viszonyok között. Az öregebbek nem engedik el szó nélkül az ilyen kijelentéseket, ők mindjárt összehasonlítják az ő fiatalságukat a maiakéval.

— Ma itt mindenki házban lakik, szoba- meg konyhabútora van, én meg bizony itt istállóban háltam — meséli egy ős bácsi —, és nem felejttem el, hogy egy reggel, mikor betegeskedtem és nem keltem fel, hát a gazda egy villa tehéntrágyát dobott az arcomba. De hát a fiatalok ilyenmire már nem emlékeznek, türelmetlenebbek az igényeikkel. Ez, azt hiszem, jó is.

Egyébként: két lakásban van televízió, majdnem minden családban rádió és kerékpár, nem ritka a motorkerékpár sem. Mikor végigsétáltam a soron, meglepett, hogy milyen kevés a kertekben a gyümölcsfa, pedig a környéken nincs nagyobb gyümölcsös, a telepen meg sok a gyerek, nekik kellene a friss gyümölcs. Egy kilenc gyerekes család van.

A munkásegyetemek a városokban igen sokat foglalkoznak a munkások továbbképzésével. Ha figyelembe vesszük, hogy milyen forradalmi változások történnék a mezőgazdaságban és ezzel szemben milyen alacsony a munkások szakmai képzettségének színvonala, akkor látjuk csak, hogy milyen nagy szükség lenne itt a továbbképző tanfolyamokra, a munkásegyetemek fokozottabb tevékenységére.

Ezen a téren azonban eddig nem sokkal dicsekedhetnek. Elsősorban anyagi okai vannak ennek, nincs közlekedési eszköz, és a szakemberek meg előadók sem járnak ki szívesen a tanyavilágba.

JUBILÁL AZ ISKOLA

A telepen most 95-100 tanköteles gyermek van. Az alsósok a telepen működő iskolába járnak, egy tanító házaspár vezeti őket, a felsősök iskolába járása igen sok nehézségbe ütközik. Járhatnak a 6 kilométerre fekvő Felsőhegyre, vagy az ellenkező irányban fekvő Tornyosra, sőt a szomszédos kanizsai kommuna területén lévő oromi iskolába is.

A gyermekeket azonban sehol sem fogadják szívesen, mindenütt sok a diák, és az utazási lehetőségekkel is baj van.

Külön gondot okoz a tanítóknak, hogy korosztályonként is nagy különbségek vannak a gyermekek számában.

Íme csak néhány példa:

Az 1954-55-ös iskolai évben a második osztályban 9 tanuló volt, az ötödikben viszont húsz. Az 1956-57-es iskolai évben a kilenc második mellett 25 ötödikes látogatta az iskolát.

Érdekes a fiúk és lányok közti arány, illetve aránytalanság is. Ki tudná megmagyarázni, miért volt az 1956-57-es iskolai évben a 15 harmadikos között 13 lány. És miért van ugyanabban a tanévben a 25 ötödikes között csak 11 lány? A tanító meséli, hogy különösen, mikor idekerült, olyan kevés volt az iskolában a fiú, hogy gondot okozott neki a futballcsapat összeállítása.

Néhány évvel ezelőtt még nagy harcot kellett vívni azért, hogy minden szülő elküldje gyermekét az iskolába, ma azonban ez már nem jelent különösebb problémát. De egy-két évvel ezelőtt a környékbeli tanyák gazdagabbak parasztjai még kereken kijelentették: tanító úr, az én fiamnak (vagy lányomnak) nem kell iskolába járnia, anélkül is lesz miből élnie. Még az iskolatanács-tagok között is volt egy, aki büntetés árán is, de otthon akarta tartani a lányát.

Egyedül a tanító házaspár lakik itt kinn az értelmiségiek közül. Ők vannak a legközvetlenebb kapcsolatban a telepiekkel, és a kapcsolat néha valóban együttműködés, néha meg összeütközés. Mert sokfélék a szülők:

vannak, akik bizalommal fordulnak az iskola felé; ha valami rosszat észrevesznek gyermeküknél, tanácsért fordulnak a tanítóhoz, de vannak olyanok is, akik rossz néven veszik, megharagszanak, ha a tanító szól valamiért.

Tíz éve, hogy megnyílt az iskola, indulása után már több tanító megfordult itt. A Matyko-házaspár most ötödik évét tölti a telepen. A tíz év alatt sok minden megváltozott. De sokkal gyorsabban is változhatott volna. Nem én mondom először: a tanyai iskolák, a tanyai gyermekek mostohagyermekek.

A tanító nemcsak az órákon foglalkozik diákjaival. Műhelyt is berendeztek, rakétát is készítettek, és nagy kedvvel tanulták a közlekedési jeleket is. A zentai Népi Technika illetékesei meg is ígérték, hogy majd év végén kijönnek és levizsgáztatják a gyermekeket, a kisdíákok azonban hiába tanultak, szorgoskodtak, a városiak feléjük sem néztek, megfedkeztek ígéretükről.

Szokás, szabály vagy törvény, hogy év elején orvosi vizsgálatra vezetik a diákokat. Nos, a bogarasi gyermekek még nem voltak orvosi vizsgálaton. Sok utánjárás kell ehhez, biztosítani kell egy napot a klinikán, aztán megszervezni a gyermekek szállítását, és akkor a végén... Tavaly ezt mind megszervezték, az orvosi vizsgálat mégis elmaradt, mert egész nap szakadt az eső.

A gyermekek fejlődését, haladását az iskolában megnehezíti az is, hogy szüleik gyakran cserélnek munkahelyet, egyik birtokról a másikra költöznek. Lapozgatom az osztálynaplót, nézegetem az évekkal előbbi bejegyzéseket, az egy lapra bevezetett öt diák közül négyen cseréltek iskolát. Közülük az egyik öt hónap alatt négyszer változtatta iskoláját, hol elment, hol visszajött.

Különösen az előbbi években nagy különbségek voltak az egy osztályba járó gyermekek életkora között. Az 1956-57-es tanévben például az elsőben találunk egy 13 és egy 7 éves lányt, az utóbbi kitűnő, az előbbi gyenge tanuló.

Csernák Gizi, Sőreg Anna, Major Mária, Urbán Ilona — nevek sorakoznak a noteszomban: egyik kitűnő, a másikat nem engedi iskolába az apja, a harmadik csak havonta egyszer jelent meg az előadáson.

Megrázó esetet mesélt a tanító:

Talán 1955 őszén, tanítás kezdete után beállít hozzá egy idősebb aszszony egy nagylánnyal és nagy fiúval. Elmondja, hogy szeretné gyermekeit beíratni az első osztályba, mert nem akarja, hogy írástudatlanok maradjanak, mint a szüleik. Ezek már nagy gyermekek, de ne haragudjon a tanító bácsi, jók lesznek, mert a lelkükre kötötte, hogy szót fogadjanak.

És valóban tanultak is a gyermekek. A nagylány azonban csak három osztályt fejezett be. Ekkor betöltötte már tizenötödik életévét, és levelet írt a tanítónak. Elmondja benne, hogy nagyon sajnálja, hogy nem tanulhat tovább, de ő már nagylány és szégyell ott ülni egy padban a kicsikkel.

ISKOLA UTÁN, A HÁZASSÁGKÖTÉSIG

Az elemi iskolát tehát most már szinte kivétel nélkül elvégzik, noha úgy látszik, hogy még igen sokáig nehezebb helyzetben lesznek, mint a városi diákok. (Vagy nincs már olyan messze az az idő, amikor majd az ő számukra vásárol autóbust a birtok, vagy amikor sima műúton minden gyerek a saját mopedjén roboghat be a városi iskolába?)

De most nagyobb gond, súlyosabb kérdés ez: hova menjenek az elemi után? Mit csinálnak, mit csinálhatnak a férjhezmenésig, nősülésig?

Ezt kérdeztem az emberektől, és ilyen válaszokat kaptam: Hát otthon vannak. Dolgoznak a birtokon. Akinek az apja kapál, annak a fia is azt csinálja, akinek meg orvos az apja, annak...

En némileg másmilyen elképzelésekkel utaztam ki közéjük, és most nem akartam elfogadni az ilyen egyszerű válaszokat. Beszélgettem hát az elemistákkal, a tizennyolc évesekkel, a szülőkkel. Kitűnő diákok nevét írtam ki a régi osztálykönyvekből, hogy aztán megtudjam, befejezték-e az elemi, és utána folytatták-e tovább az iskolát.

Bálint Jenő, Major Mária, Bagi Etelka, Bíró Magdolna, Újházi Ilona, Körmöci Mária, Mácsai András, Bugris Teréz, Újhelyi Irénke — egyikük apja a birtokon dolgozik, a másikuké valamelyik környékbeli tanyán bajlódik hat-hét holdjával. A fiúk és lányok rendszeresen jártak iskolába, jeles vagy kitűnő tanulók voltak, és most egy-két kivétellel folytatják apjuk „mesterségét”.

B. T. esete különösen érdekes. A hatodik osztályban alig jelent meg néhányszor az iskolában. Ez különösen azért látszik meglepőnek, mert egyik nővére tanítónő. A következő évben ismételte a hatodikat, és ekkor már kitűnően végezte az osztályt. Később aztán magánúton Felsőhegyen elvégezte a nyolcadikat is, de hova mehetett, milyen szakmát tanulhatott a telepen?

Munkába állt a boltban, itt fölverték kisegítőnek, de nemsokára fölmondtak neki, sok volt a munkaerő. És most hova? Vissza a kapanyélhez. Máshova nem vezetne út?

A másik lány szülei beköltöztek Zentára, és ő most a közgazdasági középiskolába jár. Érdekes, hogy ebbe az iskolába jár egy másik telepi lány is, ennek Kovács az apja, az anyja is — azt mondják — rengeteget dolgozik, sok jószággal bajlódik, csak hogy a gyerekek tanulhassanak. Megkérdeztem egy anyát is — ő már tizennégy éve itt él a férjével —, hogy mi szeretne lenni hatodikos fia. Azt mondta, nagyon szeretne a közgazdasági iskolába iratkozni!

Miért választották ezt az iskolát? Most nehezen tudnám megmondani. Annyi bizonyos, hogy ha ezt az iskolát befejezik, könnyen és jól el tudnak helyezkedni. Itt kinn nem sok szakmát ismerhetnek meg. A kirándulások sokat segíthetnek. Az elmúlt években egy-két osztály meg is látogatta már a zentai üzemeket, a noviszádi Pobeda Gépgyárat és még néhány más gyárat.

K. M. a zentai egészségügyi középiskolába szeretett volna iratkozni. Nem lett belőle semmi. Egyesek azt mondják, nem kapott ösztöndíjat, az ápolónő szerint néhányszor volt bent nála, hogy megismerje a munkáját, és aztán meggondolta: nem bírná ő ezt a munkát. Most kinn dolgozik a birtokon, a földeken. Mint a többiek is, kapálás idején a kukoricasorok között hajlongnak, mikor ott jártam, néhány fiatal nadrágos lány a silózógép körül forgolódott villával a kezében.

Megvan az elemi iskolájuk, és itt maradnak mezőgazdasági munkásnak. Ez ellen nem lehet valakinek kifogása. Sőt örülhetünk is, hogy maholnap itt a tanyavilágban is mindenkinek meglesz az elemi iskolája. Nem kell külön hangsúlyoznunk, milyen sokat jelent ez. De hát az elemi iskolánál nem szabadna megállni. Megint a munkásegyetemre gondolunk: háztartási, egészségügyi, gyermekgondozó, kulturális és még sokféle más tanfolyam kellene, de nagyon.

Szerveztek is már évekkal ezelőtt ilyeneket. Mesélik, hogy volt olyan férj, aki nem engedte el az orvos előadásaira feleségét. Most is lehetne tartani, van is érdeklődés a tanfolyam iránt, de hát ehhez is pénz kell,

meg autó, hogy az előadót kiszállítsa. Pénz viszont kevés van. (Pedig a hasznát, amit az emberek az ilyen tanfolyamokkal nyernének, nem lehet pénzjegyekkel lemérni!)

Az igazgatóság irodájában van egy fiatal tisztviselő, aki már itt nőtt fel. A VII. és VIII. osztályt ő is magánúton végezte el, és nyilván vele is a silózógép mellett találkozom, ha két évvel ezelőtt — talán véletlenül — meg nem kérdezi apját a vállalati titkár: lenne-e kedve a lányának az irodába dolgozni. Az irodában, akarva, nem akarva, jobb helyzetbe került, mint a többi telepi lány, és ő ezt igen ügyesen ki is használta: könyvelési tanfolyamra járt be Suboticára.

Három telepi emberről akarok most még írni, ők már itt nőttek fel, szakmájuk van és családjuk, kettő tehenész, egy meg bognár.

Az ő életük, azt hiszem, nagyon tipikus, és valahogy túlmutat egyéni sorsukon.

A fejőistállóban a négy gulyás közül csak neki volt fehér sapkája. Tizenegyen vannak testvérek, és mindannyian valamelyik birtokon keresik meg kenyerüket. Neki most egy kislánya van. Apja mezőgazdasági munkás volt, semmijük sem volt, és ő csak három elemi tudott elvégezni. Traktorista szeretett volna lenni, aztán tehenész-tanfolyamot végzett. Még tavaly is be akart iratkozni a traktorista tanfolyamra, de az igazgató nem engedte, mert van már elég traktorista, pedig mit ártana az, hogy egy tehenész traktort is tud vezetni. Havonta 12-13 000 dinárt keres, néha csak kilencezret. Kerékpárja és rádiója van. Kérdezem, szeretne-e máshol dolgozni. Előbb mintha nem tudna válaszolni, aztán azt mondja:

— Nem. Jó itt, hova mennék?!

A másik fiatal fejőnek hat testvére volt, két elemi végzett, azt mondja, már nagyon fiatalon igen sokat kellett dolgoznia. Megjegyzi: a mai gyerekek már a felét sem dolgozzák annak. Aztán a keresetekről beszélgettünk, a tej után kapják a fizetést. Egy tehén kézzel fejve átlag öt, géppel fejve átlag három liter tejet ad naponta. A többiek is közbeszólnak. Mindenki tudja, hogy ez nagyon kevés, naponta három vagon silótakarmányt fogyasztanak a tehenek, a tej ennek az árából csak keveset fedez. De hát kell a trágya.

A harmadik egy rendkívül rokonszenves fiatal bognár. Félig szakképzett munkás, 1948-ban került ide, akkor tizennégy éves volt, most családja van, igen okosnak, jószándékúnak látszik, mindenről határozott véleménye van, és ezt nem fél kimondani. Miután ide került, előbb kinn dolgozott a földeken, a többiekkel együtt gyorsan elmúlt az idő, jó barátok között észre sem vették, hogy lejárt a munkanap. A katonaság után azonban úgy gondolta, mégis jobb lesz bennmaradni a műhelyben. Most szeretné, ha a télen megint elvégezhetne egy tanfolyamot és megszerezhetné a szakképzett munkás minősítését.

Túláságosan kevés a tapasztalatunk ahhoz, hogy szigorú törvényt állítsunk fel, de mintha valóban törvény körvonalai bontakoznának ki a három nemzedéknek — a bognár és a fejők, a mai nyolcadikosok és: akik most jönnek — ilyen viszonyában. A fejők még két-három elemi végeztek, a mai gyermekek már befejezik az elemi iskolát, és akik néhány év múlva állnak majd pályaválasztás előtt, azok talán már otthon lesznek az egyetemen is.

Legyen ez feltevés, alátámasztására még csak a következőket mondjuk:

A kombinátnak több mint ötven ösztöndíjasa volt, egyesek az egyetem elvégzése után annyira komolytalanul vették kötelességeiket, hogy az illetékesek most elhatározták, ezután csak a birtok munkásainak a gyermekei kaphatnak ösztöndíjat.

(Úgy gondolom, ez nagyon helyénvaló határozat.)

Vigasztaló és biztató, hogy mégis nagyokat álmodnak már ezek a tanyai emberek. Egy gyerek sincs ma, aki megállna a második emelinenél. Mások a lehetőségek. És ha az akarások gyakran megtörnek még, nem is tudom, hogy vigasztaló, vagy éppen elszomorító, hogy ez nem mindig az ő hibájukból történik.

A birtok bejáratánál, bal kéz felől van a gépállomás. Nem is olyan régen nagy kedvvel vásárolták össze a legkülönbélebb mezőgazdasági gépeket. Ezt alig kifogásolhatta valaki, hiszen a nagyobb termelékenység érdekében és nagyobb keresetek reményében tették. Szép volt, haladó az elgondolás; de mi lett a vége?

A gépek ma is ott állnak, rozsdásodnak az udvaron, fizetik értük a milliókat, és nagy részüket soha, de sohasem használták. Az emberek ott járnak el mellettük, és napról napra kérdezik egymástól: kellett ez nekünk? Ezért dolgozzunk nagy kedvvel, hogy ezekre a rozsdás vasakra menjen a keresetünk? (A gyönyörű patika tisztaságú fejőberendezések sorsáról pedig ne is beszéljünk.)

Szép nyárfasor szegélyezi az utat, a kultúrotthon, az étterem és az igazgatósági épület előtt tavasszal virágágyásokat is készítettek. A gaztól ma csak körvonalaik látszanak. Pedig igazán nem kerülne pénzbe rendbentartásuk. Ha az iskolásgyermek gondozná, akkor talán jobban meg is becsülnék.

A tanítót szeretik a gyermekek és a szülők is. A gyermekek azt mondják, az előbbi tanító bácsi mindig csak feladott sok-sok leckét, és aztán csinálni kellett, ez a mostani viszont ehelyett mindent nagyon alaposan megmagyaráz.

Egy panasz mégis van rá: nem szeret színdarabot rendezni. Ő ezt nem is tagadja, de íme, mit mond: egy színdarab megrendezésekor itt kötélidegek kellene. Mert kiosztod a szerepeket, megkezdődnek a próbák, közeledik a bemutató előadás ideje, és egyszer csak jön az egyik főszereplő, hogy ő tovább nem játszik, mert most már nem annak a lánynak udvarol, aki a partnere volt. És nem, és nem! Hallani sem akar tovább a színdarabról. Most aztán tessék új szereposztást végezni és újra kezdeni a próbákat, hogy megint közvetlenül a meghirdetett előadás előtt a másik főszereplő bejelentse: neki éppen lakodalomba kell mennie, halasszák el egy héttel a bemutatót. És így tovább...

De ha banálisnak látszik is, megint az álmodni kell kikötnünk. Két gyermekkel, két testvérrel beszélgettem, ötödikesek, egy év a korkülönbség köztük. Apjuknak motorja van, és már ők is be tudják gyújtani. Fürdöttek már a Tiszában és a Palicsban is. Még úszógumijuk is van.

A kisebb már sok foglalkozást választott magának, szereti a cukrot, és úgy gondolja, jó lenne cukrásznak menni. Mikor megnyílt a bolt a telepen, akkor egy ideig boltos akart lenni. Tavasszal amikor repülőgép permetezte a répaföldeket, mint pilóta érezte volna magát legboldogabbnak. Határozatlan? Dehogya. Minél több foglalkozást ismer meg, később annál könnyebben tud közülük választani.

Az idősebb fiú a számtant és a kézimunkát szereti legjobban az iskolában. Kész mérnök, gondolom, de mikor megkérdeztem, mi lesz belőle, ő csak az asztalos szakmáig merészkedik. Aztán elmondja, hogy ha pénze lenne, venne egy új táskát, most már mégis ötödikes, kellene egy jó táska, aztán venne nylon borítót a füzetekre, könyvekre meg egy napszemüveget.

Aztán még elújságolja, hogy mostanában vásárolt egy körzöt, de megmagyarázza, hogy nem olyan ceruzára húzhatót, hanem igazit.

Velük fejezem be ezt a részt. Nekik már úszógumijuk is van, és talán, akkor talán csak eljutnak az óceánig.

Ez az adott helyzet, én ilyenek láttam, találtam. Emberekről szoltam, jövőjükről, távlataikról. A birtoktól függnek, és az is tőlük. Ez az egymásra utaltság. Vagy így: Övék a birtok? Vagy: Ők a birtok? Változnak a viszonyok, az új jelenségekre, fogalmakra új szavakat kell találni.

Bevallom, mikor mesélni kezdtek, elkeseredtem, aztán mintha rájöttem volna: ez a legkönnyebb és a leghaszontalanabb.

Dolgozni kell, küzdeni, harcolni.

Ésszerűen és keményen, követelően is.

Persze, hogy valaki mástól megkövetelhesse kötelessége pontos teljesítését, neki sem szabad adósnak maradnia a lelkiismeretes és becsületes munkával.

Számomra ez is tanulság.

